

imaju manje izazove, nego kulture koje su oblikovale egalitarističke ili individualističke religije poput protestantizma.

Ivica Musa u svojem tekstu *Nepotizam i crkva — nekoliko povijesnih crtica* konstatira da je povijest nepotizma u Katoličkoj crkvi zbog nekih razloga nemoguće napisati. No ipak, u svojem prilogu donosi kratku povijest samoga termina *nepotizam*, zatim u tom kontekstu iznosi neke zanimljivosti o Rimskoj kuriji. Piše također o karakteru kurijalnog nepotizma, pa postavlja pitanje zašto je baš kardinalski zbor iznjedrio instituciju kardinala nećaka i stoljećima je tolerirao, odnosno je li drukčija situacija bila i u drugim bitnim crkvenim strukturama. Nadalje, Musa kaže da se može postaviti i pitanje odakle potreba papa da se oslanjaju na članove rodbine u obnašanju papinske vlasti. Autor tvrdi da je papinski nepotizam zapravo u znatnoj mjeri u konačnici prilično kontroliran. Na kraju zaključuje da ukidanjem takve prakse oblici favoriziranja i nepotizma u raznolikim oblicima nisu prestali biti napast u djelovanju Katoličke crkve.

Posljednji tekst u zborniku pod naslovom *Ekonomsko-poduzetnički vidik nepotizma* napisao je Tomislav Bunoza. Objašnjavajući pojam mentaliteta, analizira se čovjek u nepotizmu, pa preko pojma menadžera autor dolazi do usporedbe etike i ekonomije. Autor zaključuje da je svakako potreban interdisciplinarn pristup te da nijedan čovjek nije otok i koju god od individua promatrali uvijek je ona u odnosu s drugim ljudima.

I ovaj zbornik, kao i svi prethodni, ukazuje na cilj kojemu Centar za poslovnu etiku stremi, a to je da se na pozadini tzv. *philosophia perennis* potiče svestrani dijalog, između društveno-humanističkih i prirodno-tehničkih znanosti, dijalog između znanosti i vjere, te dijalog među religijama. To su pokazali i potvrdili i ovogodišnji ugledni autori.

Rozalija Bregović Pračić

Pero Vidović, *Isus je Ja–jesam: Izabrane biblijske teme*. Zadar: Sveučilište u Zadru, 2018, 476 str.

U opsežnoj knjizi od 476 stranice Pero Vidović, poznati bibličar i pisac brojnih znanstvenih i stručnih članaka, obrađuje biblijski revelacijski izričaj Ja–jesam, koji je, prema riječima autora »u izvjesnoj mjeri zapostavljen u biblijskoj znanosti i didaktici« (str. 15), te razne biblijske teme. Kao što je očevidno iz samoga naslova, knjiga se sastoji od dva dijela. Prvi dio (str. 24–198) obuhvaća samo jednu temu, Isusova (i Božja) objavljivanja oblikom Ja–jesam, a sadrži 7 članaka. Struktura drugoga dijela knjige (str. 199–424) određena je cijelim spektrom biblijskih starozavjetnih i novozavjetnih tema te sadrži 14 članaka. Kao što je vidljivo iz tako velikoga broja članaka, knjiga je bogata sadržajem koji mogu čitatelju približiti i dati bolji uvid u razumijevanje pojedinih biblijskih tema i uvesti ga u povijesni i misaoni svijet teksta. Vrijedno je istaknuti da je Vidović u drugom dijelu knjige našao mjesta i za jedan članak o rukopisima sa sjeverozapadne obale Mrtvog mora. Koliko je to zanimljivo i uvijek aktualno pitanje od otkrića svitaka u kumranskim špiljama, o tome svjedoči i činjenica da je o Kumranu i o identitetu kumranske zajednice napisano u svijetu veoma mnogo dobrih i manje dobrih djela i članaka, koji s jedne strane služe za razmišljanje i za poniranje u tajne, a s druge strane potiču na ozbiljni studij biblijske pouke sadržane u kumranskim apokrifnim spisima, biblijskim komentarima i spisima kumranske sljedbe, posebice za stručno istraživanje predmasoretskoga teksta. Naime, podatci dobiveni iz kumranskih rukopisa bacili su novo svjetlo na povijest hebrejskoga jezika i hebrejskoga suglasničkoga alfabeta.

U predgovoru knjige autor čitatelju daje korisne podatke o svojoj knjizi:

»Točno je i istodobno nije sasvim točno da je većina tekstova ove knjige bila ranije objavljena. U stvari, pod istovjetnim ili drugačijim naslovom većina tih studija bile su objavljene u raznim znanstvenim časopisima i znanstvenim zbornicima. Ipak, za ovu sam knjigu svaki od tih tekstova temeljito pregledao, većinu članaka sam doradio, a u neke sam u tolikoj mjeri intervenirao da oni i nisu više istovjetni sa svojom prvom verzijom« (str. 16). Polazeći od te piščeve napomene, mogu istaknuti i potvrditi, s obzirom na članke iz prvog dijela knjige, da oni sačinjavaju temeljito preradena poglavlja doktorske disertacije koju je Vidović 2008. obranio na Teološkom fakultetu papinskoga sveučilišta sv. Tome Akvinskoga (Angelicum) u Rimu.

Prema mojoj ocjeni, knjiga je vrlo jasna i pregledna. Pristupajući biblijskomu tekstu sinkronijski i dijakronijski, autor je u izlaganju, raščlanjivanju, objašnjavanju i tumačenju teksta, kao i u problematiziranju današnje situacije oko pojedinih biblijskih tema, znalčki sačuvao kritičnost, stručnost, uravnoteženost i umjerenost. I doista, u svim člancima, uz analitička izlaganja i opise, imamo kritičke osvrtne. Upravo na tom razlaganju pojedinih biblijskih tema u svjetlu novih biblijskih sagledavanja i saznanja Vidović gradi vlastita originalna tumačenja i sinteze.

Iako je knjiga pisana veoma stručno, ona se daje ugodno i s korišću čitati. Autor znalčki i velikom akribijom prati biblijska zbivanja i najrazličitija tumačenja, čak i ona subjektivne i ekscentrične naravi, te vješto precizira sve podatke biblijskih znanosti do kojih su došli egzegete. Već bogat izbor članaka pokazuje vrlo širok raspon znanstvenoga, stručnoga, nastavnickoga, pa čak i pastoralnoga rada na raznim područjima unutar i izvan fakulteta na kojima je profesor Vidović obrađivao različite teme iz bogate biblijske poruke, pomno prateći kretanja u svjetskoj i domaćoj egzegezi. Knjiga se

kreće u sklopu tradicionalne bibličistike i ne zaoštava teškoće koje se posljednjih godina u vezi s Biblijom otvoreno postavljaju i veoma kritički obrađuju.

Sa svoje strane rekao bih i nekoliko primjedbi koje ne diraju u vrijednost cjelokupnosti, ali mogu pripomoći budućemu usavršavanju knjige za njezina nova izdanja. Tako primjerice u drugom članku drugoga dijela knjige (str. 219 i 220) neupućeni čitatelj u rabinsku literaturu zasigurno će prigovoriti autoru što nije u bilješkama pobliže predstavio slavne utemeljitelje škola Šamaja i Hilela te znamenite rabine Akivu i Elazara. Podsjetimo da je Akiva ne samo naveo svojega učenika, prozelita Akvilu, da prevede Bibliju na grčki jezik, nego je bio jedan od kodifikatora židovskoga kanona Biblije te jedan od prvih urednika i „sređivača“ židovske usmene predaje, buduće Mišne. Napose to vrijedi za Elazara, tanajita četvrtoga naraštaja iz druge polovice 2. stoljeća, čije riječi autor prenosi ne navodeći međutim izvor b.Gittin 90b; b.Sanhedrin 22a. Završavam sa stranicom 393, gdje Vidović spominje najstarije rukopise hebrejske Biblije do otkrića kumranskih biblijskih tekstova. Ponovo će se neupućeni čitatelj ljutiti što autor nije pobliže protumačio izričaj »kairska geniza«, odnosno što izričaj »Tekst iz Alepa« nije zamijenio s izričajem »Alepski kodeks«, koji je pisan u tri stupca i koji sadrži čitavu hebrejsku Bibliju.

Ali unatoč tim manjim nesavršenostima koje sam samo primjera radi spomenuo, knjiga je odlična. Ona može biti za hrvatsku bibličistiku razlog velikoga veselja i jamstvo za uspješno prodiranje Riječi Božje u Božji narod. Autoru treba odati priznanje na velikom uloženom trudu u proučavanju i upoznavanju biblijske misli. Naše će čitateljstvo zdušno primiti njegovu knjigu. Mišljenja sam da je ovim izdanjem nakladnik Sveučilište u Zadru učinio neprocjenjivu uslugu

hrvatskoj biblicistici, pogotovu kad znamo da je danas teško objavljivati takve studijske knjige. Ova knjiga preporuča se prije svega profesorima i studentima biblijskih znanosti, ali ne samo njima. Knjigu toplo preporučujem i svima onima koji žele biblijske studije osvježiti, jer su biblijske teme u knjizi znanstvenim metodama istražene, stručno obrađene, teološki potkrijepljene te povijesno rasvijetljene. Ukratko, knjiga će pomoći svima koji su zainteresirani za Bibliju, knjigu koja donosi povijest ljudskoga spasenja preko dvaju Zavjeta ili Saveza. Uostalom, riječ Božja koju nalazimo u Bibliji i koju autor knjige proučava obrađujući i izlažući u raznim biblijskim temama namijenjena je svakomu od nas, kao što je bila namijenjena našim davnim prethodnicima u vjeri.

Stipe Jurić

Zrinka Blažević i Lahorka Plejčić Poje (ur.), *Tridentska baština: Katolička obnova i konfesionalizacija u hrvatskim zemljama: Zbornik radova*. Zagreb: Matica Hrvatska, Katolički bogoslovni fakultet, Filozofski fakultet Družbe Isusove, 2016, 526 str.

Tridentska baština zbornik je radova sa znanstvenoga skupa održanoga u Zagrebu 6. i 7. prosinca 2013. prigodom 450. obljetnice završetka Tridentskoga sabora. Simpozij je održan u Hrvatskom institutu za povijest i na Filozofskom fakultetu Družbe Isusove (sada pod novim nazivom Fakultet filozofije i religijskih znanosti Sveučilišta u Zagrebu). Pokrovitelji skupa bili su Odbor za obrazovanje, znanost i kulturu Hrvatskoga sabora i Hrvatska biskupska konferencija. Tiskanje knjige omogućili su: Ministarstvo obrazovanja i sporta Republike Hrvatske, Zaklada Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Katolički bogoslovni fakultet u Zagrebu,

Filozofski fakultet Družbe Isusove u Zagrebu i Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. U prvi mah može se učiniti da je proteklo previše vremena (nešto više od tri godine) od samoga simpozija do tiskane knjige. No kada znamo da djela s manjim brojem članaka sa sličnih konferencija ponekad ugledaju svjetlo dana nakon mnogo više godina, tada je to sasvim solidno vremensko razdoblje. Ima li se na umu da se u zborniku nalazi 30 studija i da je za svaku trebalo pronaći po dva stručna recenzenta (dakle 60, odnosno i više jer su neki članci odbijeni), jasno je da su urednice ovoga izdanja Zrinka Blažević i Lahorka Plejčić Poje, kao i cijeli urednički odbor u sastavu Slavko Slišković, Marijan Steiner, Ivan Šestak i Nataša Štefanec te glavna urednica Matičine biblioteke Zbornici Romana Horvat odradili zahtjevan zadatak. Dobro je znati i sljedeće: na samom znanstvenom skupu broj održanih predavanja bio je 40. Njih 10, dakle, nije ušlo u knjigu, bilo da autori nisu poslali svoje konačne tekstove, bilo da ih recenzenti nisu prihvatili. Stoga je i sedam tematskih cjelina unutar kojih su izrečeni referati smanjen u zborniku na njih šest. Studije su od recenzenata kategorizirane na sljedeći način: 12 izvornih znanstvenih radova, 16 preglednih radova i dva prethodna priopćenja. Urednički odbor sastao se ukupno 10-ak puta pri organiziranju samoga simpozija i potom u pripremi zbornika. To sve pokazuje da je odraden zaista velik posao.

Dvije studije u zborniku imaju više cjelovit karakter, tj. u njima se obrađuje određena tema vezana uz Tridentski koncil općenito, a preostale se odnose na neke konkretne probleme u užem smislu, vezano uz hrvatske zemlje. U tom smislu bave se teologijom i liturgijom, politikom i poviješću, likovnom i glazbenom umjetnošću, književnošću i leksikografijom.

Zbornik ima šest dijelova ili cjelina: *Tridentski koncil i vjerska reforma; Poli-*